Аграрлық нарық проблемалары

ТЕОРЕТИҚАЛЫҚ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

№ 2
СӘУІР - МАУСЫМ

Проблемы агрорынка

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И НАУЧНО–ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№ 2
АПРЕЛЬ - ИЮНЬ

Problems of AgriMarket

THEORETICAL AND SCIENTIFIC–PRACTICAL JOURNAL

№ 2
APRIL - JUNE

АЛМАТЫ
2019

Редакциялық кеңес

Бас редактор
Қалиев Ғ.Ә., э.ғ.д., проф., Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылық ғылыми академиясының президенті

Бас редактордың орынбасары
Молдашев А.Б., э.ғ.д., проф., Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылық ғылыми академиясының академигі

Редакциялық кеңестің мүшелері:
Fuchs Clemens, Dr. habil, Professor for Farm Management University of Applied Sciences, Нойбранденбург қ, Германия; **Анджей Ковальски,** э.ғ.д., профессор, Ауыл және тағам шаруашылығы экономикасы институтының директоры – Мемлекеттік зерттеу институты, Варшава қ, Польша; **Мирослава Терещук,** Ауыл және тағам шаруашылығы экономикасы институты – Мемлекеттік зерттеу институты, Варшава қ, Польша; **Әкімбекова Ғ.Ү.**, э.ғ.д., проф., ҚР АШҒА академигі, Қазақ АӨК экономикасы және ауылдық аумақтарды дамыту ҒЗИ бас директорының ғылым жөніндегі орынбасары, Алматы қ.; **Григорук В.В.,** э.ғ.д., проф., ҚР ҰҒА, ҚР АШҒА академигі, Қазақ АӨК экономикасы және ауылдық аумақтарды дамыту ҒЗИ, Алматы қ.; **Гусаков В.Г.,** э.ғ.д., проф., Беларусь ҰҒА академигі, Беларусь ұлттық ғылым академиясы президиумының төрағасы, Минск қ.; **Джаилов Дж.С.,** э.ғ.д., «Манас» Қырғыз-Түрік университетінің "Экономика" кафедрасының профессоры, Бішкек қ.; **Есполов Т.И.,** э.ғ.д., проф., ҚР ҰҒА, ҚР АШҒА академигі, Қазақ ұлттық аграрлық университетінің ректоры, Алматы қ.; **Першукевич П.М.,** э.ғ.д., проф., РҒА академигі, Ресей ғылым академиясының Сібір федералдық агробиотехнологиялар ғылыми орталығының Сібір ауыл шаруашылығы экономикасы ғылыми-зерттеу институтының жетекшісі, Новосибирск қ.; **Петриков А.В.,** э.ғ.д., проф., РҒА академигі, А.А.Никонов ат. Бүкілресейлік Аграрлық мәселелер және информатика институтының жетекшісі, Мәскеу қ; **Саблук П.Т.,** э.ғ.д., проф., Украинаның ұлттық аграрлық ғылымдар академиясының аграрлық экономика және азық-түлік бөлімшесінің академик-хатшысы, Киев қ.; **Сайганов А.С.,** э.ғ.д., проф., Халықаралық аграрлық білім академиясының академигі, Беларусь ҰҒА АӨК жүйелік зерттеулер Институты директорының ғылыми және инновациялық жұмыстар жөніндегі орынбасары**,** Минск қ.; **Сапарова Г.К.,** э.ғ.д., проф., ҚР АШҒА академигі, "Қаржылық академия", Астана қ.; **Сатыбалдин Ә.Ә.,** э.ғ.д., проф., ҚР ҰҒА, ҚР АШҒА академигі, ҚР БҒМ Ғылым комитеті Экономика институтының директоры, Алматы қ.; **Сигарев М.И.,** э.ғ.д., проф., ҚР АШҒА академигі, Қазақ АӨК экономикасы және ауылдық аумақтарды дамыту ҒЗИ, Алматы қ.; **Тіреуов Қ.М.,** э.ғ.д., проф., ҚР ҰҒА академигі, Қазақ ұлттық аграрлық университетінің бірінші проректоры, Алматы қ.; **Ушачев И.Г.,** э.ғ.д., проф., РҒА академигі, аграрлық экономика және ауылдық аумақтарды әлеуметтік дамыту федералдық ғылыми орталығының ғылыми жетекшісі - Бүкілресейлік ауыл шаруашылығы экономикасы ҒЗИ, Мәскеу қ.

1994 ж. қазан айында негізделген

Құрылтайшы - Қазақ АӨК-нің экономикасы және ауылдық аумақтарды дамыту ҒЗИ

Жаппай ақпараттандыру құралдарын тіркеу туралы Куәлік №1327, 24 мамыр 1994 ж.

Халықаралық тіркеу номері ISSN 1817 – 728X

Мерзімділігі – жылына 4 рет.

Журнал Қазақстан Республикасы білім және ғылым саласындағы бақылау Комитетінің басылымдары Тізіміне қосылған

Журнал БД РИНЦ-де орналасады. 788-12/2015 шарты 01.12.2015ж.

Жазылым индексі 76006

Редакционный совет

Главный редактор
Калиев Г.А., д.э.н., проф., Президент Академии сельскохозяйственных наук Республики Казахстан

Заместитель главного редактора
Молдашев А.Б., д.э.н., проф., академик Академии сельскохозяйственных наук Республики Казахстан

Члены редакционного совета:
Fuchs Clemens, Dr. habil, Professor for Farm Management University of Applied Sciences, г. Neubrandenburg, Germany; Анджей Ковальски**,** д.э.н., профессор, директор Института экономики сельского и пищевого хозяйства – Государственный исследовательский институт, г. Варшава, Польша; **Мирослава Терещук,** Институт экономики сельского и пищевого хозяйства – Государственный исследовательский институт, г. Варшава, Польша; **Акимбекова Г.У.,** д.э.н., проф., академик АСХН РК, зам. генерального директора по науке Казахского НИИ экономики АПК и развития сельских территорий, г. Алматы; **Григорук В.В.,** д.э.н., проф., академик НАН РК, АСХН РК. Казахский НИИ экономики АПК и развития сельских территорий, г. Алматы; **Гусаков В.Г.,** д.э.н., проф., академик НАН Беларуси, Председатель Президиума Национальной академии наук Беларуси, г. Минск; **Джаилов Дж.С.,** д.э.н., проф. кафедры «Экономика» Кыргызско-Турецкого университета «Манас», г. Бишкек; **Есполов Т.И.,** д.э.н., проф., академик НАН РК, АСХН РК, ректор Казахского национального аграрного университета, г. Алматы; **Першукевич П.М.,** д.э.н., проф., академик РАН, руководитель Сибирского научно-исследовательского института экономики сельского хозяйства Сибирского федерального научного центра агробиотехнологий Российской академии наук, г. Новосибирск; **Петриков А.В.,** д.э.н., проф., академик РАН, руководитель Всероссийского института аграрных проблем и информатики им. А.А. Никонова, г. Москва; **Саблук П.Т.,** д.э.н., проф., академик-секретарь отделения аграрной экономики и продовольствия Национальной академии аграрных наук Украины, г. Киев; **Сайганов А.С.,** д.э.н., проф., академик Международной академии аграрного образования, зам. директора по научной и инновационной работе Института системных исследований в АПК НАН Беларуси, г. Минск; **Сапарова Г.К.,** д.э.н., проф., академик АСХН РК, АО "Финансовая академия", г.Астана; **Сатыбалдин А.А.,** д.э.н., проф., академик НАН РК, АСХН РК, директор Института экономики Комитета науки МОН РК, г. Алматы; **Сигарев М.И.,** д.э.н., проф., академик АСХН РК. Казахский НИИ экономики АПК и развития сельских территорий, г. Алматы; **Тиреуов К.М.,** д.э.н., проф., академик НАН РК, первый проректор Казахского национального аграрного университета, г. Алматы; **Ушачев И.Г.,** д.э.н., проф., академик РАН, научный руководитель Федерального научного центра аграрной экономики и социального развития сельских территорий - Всероссийский НИИ экономики сельского хозяйства, г. Москва.

Основан в октябре 1994 г.

Учредитель - Казахский НИИ экономики АПК и развития сельских территорий

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 1327 от 24 мая 1994 г.

Международный регистрационный номер ISSN 1817 – 728X

Периодичность – 4 раза в год.

Журнал включен в Перечень изданий Комитета по контролю в сфере образования и науки Республики Казахстан

Журнал размещается в БД РИНЦ. Договор № 788-12/2015 от 01.12.2015г.

Подписной индекс 76006

Editorial Council

Chief Editor
Kaliev G.A., Dr. Economics, prof., President of the Academy of Agricultural Sciences of the Republic of Kazakhstan

Deputy Chief Editor
Moldashev A.B., Dr. Economics, prof., Academician of the Academy of Agricultural Sciences of the Republic of Kazakhstan

Editorial Board Members:
Fuchs Clemens, Dr. habil, Professor for Farm Management University of Applied Sciences, Neubrandenburg, Germany; **Andrzej Kowalski**, Dr. Economics, professor, Director of the Institute of Agricultural and Food Economics - National Research Institute, Warsaw, Poland; **Miroslawa Tereszczuk** Institute of Agricultural and Food Economics - National Research Institute, Warsaw, Poland; **Akimbekova G.U**., Dr. Economics, professor, Academician of Academy of Agricultural Sciences RK, Deputy Director General on Science, Kazakh Research Institute of AIC Economy and Rural Development, Almaty; **Grigoruk V.V**., Dr. Economics, professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Academy of Agricultural Sciences RK, Kazakh Research Institute of AIC Economy and Rural Development, Almaty; **Gusakov V.**, Dr. Economics, professor, Academician of the National Academy of Sciences of Belarus, Chairman of the Presidium of the National Academy of Sciences of Belarus, Minsk; **Dzhailov Dzh**., Dr. Economics, prof. Department of "Economics" of the Kyrgyz-Turkish University "Manas", Bishkek; **Espolov T.I**., Dr. Economics, prof., Academician of the National Academy of Sciences, Academy of Agricultural Sciences RK, Kazakhstan, Rector of the Kazakh National Agricultural University, Almaty; **Pershukevich P.M**., Dr. Economics, prof., Academician of the Russian Academy of Sciences, Head of the Siberian Research Institute for Agricultural Economics of Siberian Federal Research Center for Agrobiotechnologies, Russian Academy of Sciences, Novosibirsk; **Petrikov A.V**., Dr. Economics, prof., Academician of the Russian Academy of Sciences, Head of A.A. Nikonov Russian Institute of Agricultural Issues and Informatics, Moscow; **Sabluk P.T.,** Dr. Economics, prof., Academician-Secretary of the Department of Agricultural Economics and Food of the National Academy of Agricultural Sciences, Ukraine, Kiev; **Saihanau A.,** Dr. Economics, professor, Academician of the International Academy of Agricultural Education, Deputy Director on Research and Innovation of the Institute for System Studies in AIC, National Academy of Sciences, Belarus, Minsk; **Saparova G.K**., Dr. Economics, professor, Academician of Academy of Agricultural Sciences RK, JSC "Financial Academy", Astana; **Satybaldin A.,** Dr. Economics, professor, Academician of the National Academy of Sciences RK, Academy of Agricultural Sciences RK, Director of the Institute of Economics, Committee of Science, Ministry of Education and Science RK, Almaty; **Sigarev M.I.,** Dr. Economics, professor, Academician of Academy of Agricultural Sciences RK, Kazakh Research Institute of AIC Economy and Rural Development, Almaty; **Tireuov K.M.**, Dr. Economics, professor, Academician of the National Academy of Sciences RK, First Vice-Rector of the Kazakh National Agrarian University, Almaty; **Ushachev I.G.**, Dr. Economics, professor, Academician of the Russian Academy of Sciences, Scientific Superviaor at the Federal Scientific Center of Agricultural Economics and Social Development of Rural Territories - Russian Research Institute of Agricultural Economics, Moscow.

Founded in October 1994

Founder - Kazakh research Institute of economy of AIC and rural development

Certificate of registration of mass media No. 1327 from May 24, 1994

International registration number ISSN 1817 - 728X

Frequency of publication - 4 times per year.

The journal is included in the List of publications of the Control Committee in the field of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

The journal is placed into BD RINC. Agreement No. 788-12/2015 from 01.12.2015

Subscription index 76006

МАЗМҰНЫ

Аграрлық саясат: іс жүзіне асыру механизмі

А.Б. Молдашев, Г.А. Никитина
Қазақстан Республикасы азық-түлік жүйесінің тұрақты жұмыс істеу мәселелері 11
Б.Т. Аймурзина, М.Ж. Каменова, М. Батай
Қазақстанның аграрлық секторының азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі ролі……..... 20
П.М. Першукевич, И.В. Зяблицева
Сібірдің агроөнеркәсіптік өндірісінің әлеуметтік-экономикалық дамуының стратегиялық бағыттары ……….. 27
А.Қ. Өтешова, Б.З. Жумагалиева Г.Т. Ахметова
Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенінің даму үрдісі...................................... 34
О.В. Мишулина, Н.С. Горелова
АӨК-дегі шағын кәсіпорынның шаруашылық қызметін басқарушылық талдау........................ 41
М.Ж. Дюсегалиев, Б.М. Дюсегалиева, Г. Гиниетуллина
Аграрлық саладағы кәсіпкерлікті дамыту мәселелері ……………………………...................... 48
Д. Нұрмуханқызы, Л.А. Бимендиева, Н.Б. Шуренов
Алматы облысының ауыл шаруашылығы өнімдері өндірісінің қазіргі жағдайы ……................ 55
С.В. Баспалый, Л.И. Кашук, М.К. Карімбергенова
Аймақтың тұрақты дамуы Павлодар облысы Баянауыл ауданы мысалында ……................. 61
С.М. Есенгалиева, Б.К. Рахимгалиев
Батыс Қазақстан облысының ауыл халқының табыстарын қалыптастыру және құрылымы .. 68
Р.М. Тажибаева, Г.Б. Бермухамедова, Э.З. Зиядинова
Түркістан облысының агроөнеркәсіптік кешенінде мемлекеттік-жеке меншік әріптестігін дамыту 76
К.Ж. Шолпанбаева, А.А. Апышева, Н.К. Шайханова
Ауыл шаруашылығындағы бухгалтерлік есеп……………………………………………….. 83
Д.Б. Абдыкулова, А.Ш. Куралбаева, Г.К. Исаева
Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының дебиторлық берешектерін басқару ……………...... 89
Б.М. Искаков, А.Д. Насырханов
Инвестициялық ахуалды қалыптастырудың халықаралық тәжірибесі……………………......... 95
А.Ә. Әбдікадырова, Ж.Ә. Дулатбекова
Ауыл шаруашылығы өндірістік инфрақұрылымының жұмыс істеуінің шетелдік тәжірибесі … 101
Д.Ғ. Мамраева, З.Н. Борбасова, Л.В. Ташенова
Ауыл туризмін дамытудың әлемдік тәжірибесі …………………………………………………… 108

Шаруашылық жүргізудің экономикалық механизмі

М.И. Сигарев, Л.Т. Алшембаева
Жем-шөп базасы – қарқынды мал шаруашылығын дамытудың негізі 116
А.М. Алшынбай, М.У. Дуйсемалиева
Фермерлік шаруашылықтар мысалындағы кәсіпкерлік қызметтің маркетингі......................... 124

Азық-түлік өнімдері рыногы

К.М. Тиреуов, Г.М. Рахимжанова
Қазақстанның мал шаруашылығы өнімдері нарығындағы азық-түлік қауіпсіздігін арттырудың болашағы 131
Ж.Т. Конурбаева, О.К. Денисова, А.М. Закимова
Мал шаруашылығы аласында шикізатты қайталама пайдаланудың халықаралық тәжірибесі 138
К.К. Байгабулова, Е.А. Ахмедьяров, Г.К. Алтыбаева
Цифрландыру Қазақстан Республикасының сүт саласының инновациялық даму факторы ретінде 146

И.Е. Домарев, П.Д. Бейсекова
Шет елдердің астық саясаты 153
Е.Е. Гриднева, Г.Ш. Қалиақпарова
Жасымық – Қазақстан үшін бағалы дәнді-бұршақты дақылдар 160

Ауылдың әлеуметтік проблемалары

Д.А. Калдияров, А.Д. Калдияров, О.В. Лемещенко
Ауылдық аумақтарды дамытудың әлеуметтік-экономикалық аспектілері 167

Сөз жас ғалымдарға

Б.Б. Болатбек
Қазақстанның агроөнеркәсіп кешеніндегі «жасыл» экономика: жағдайы мен болашағы…….. 172
Самет Четин
Мал шаруашылығы өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру……………………………….... 178
А.А. Сейсинбинова
Қазақстан Республикасындағы тамақ өнімдерімен өзін-өзі қамтамасыз ету деңгейін бағалау 183
Г.С. Айтхожаева
Ауыл шаруашылығы алқаптарын пайдалану тиімділігін арттыру 190

СОДЕРЖАНИЕ

Аграрная политика: механизм реализации

А.Б. Молдашев, Г.А. Никитина
Проблемы устойчивого функционирования продовольственной системы Республики Казахстан …….. 11
Б.Т. Аймурзина, М.Ж. Каменова, М. Батай
Роль аграрного сектора Казахстана в обеспечении продовольственной безопасности……….. 20
П.М. Першукевич, И.В. Зяблицева
Стратегические направления социально-экономического развития агропромышленного производства Сибири …… 27
А.К. Отешова, Б.З. Жумагалиева, Г.Т. Ахметова
Тенденции развития агропромышленного комплекса Республики Казахстан ………………….... 34
О.В. Мишулина, Н.С. Горелова
Управленческий анализ хозяйственной деятельности малого предприятия в АПК …………..... 41
М.Ж. Дюсегалиев, Б.М. Дюсегалиева, Г. Гиниетуллина
Проблемы развития предпринимательства в аграрной сфере …… 48
Д. Нурмуханкызы, Л.А. Бимендиева, Н.Б. Шуренов
Современное состояние производства сельскохозяйственной продукции Алматинской области …… 55
С.В. Баспалый, Л.И. Кашук, М.К. Каримбергенова
Устойчивое развитие региона на примере Баянаульского района Павлодарской области…… 61
С.М. Есенгалиева, Б.К. Рахимгалиев
Формирование и структура доходов сельского населения Западно-Казахстанской области … 68
Р.М. Тажибаева, Г.Б. Бермухамедова, Э.З. Зиядинова
Развитие государственно-частного партнерства в агропромышленном комплексе Туркестанской области …….. 76
К.Ж. Шолпанбаева, А.А. Апышева, Н.К. Шайханова
Бухгалтерский учет в сельском хозяйстве …… 83
Д.Б. Абдыкулова, А.Ш. Куралбаева, Г.К. Исаева
Управление дебиторской задолженностью сельскохозяйственных предприятий ……………… 89
Б.М. Искаков, А.Д. Насырханов
Международный опыт формирования инвестиционного климата …………………………………….. 95
А.А. Абдикадирова, Ж.А. Дулатбекова
Зарубежный опыт функционирования сельскохозяйственной производственной инфраструктуры …….. 101
Д.Г. Мамраева, З.Н. Борбасова, Л.В. Ташенова
Мировой опыт развития сельского туризма …….. 108

Экономический механизм хозяйствования

М.И. Сигарев, Л.Т. Алшембаева
Кормовая база – основа развития интенсивного животноводства ……………………………….. 116
А.М. Алшынбай, М.У. Дуйсемалиева
Маркетинг в предпринимательской деятельности на примере фермерских хозяйств ………… 124

Рынок продовольственной продукции

К.М. Тиреуов, Г.М. Рахимжанова
Перспективы повышения безопасности продовольствия на рынке животноводческой продукции Казахстана …….. 131
Ж.Т. Конурбаева, О.К. Денисова, А.М. Закимова
Международная практика использования вторичного сырья в отрасли животноводства…….... 138
К.К. Байгабулова, Е.А. Ахмедьяров, Г.К. Алтыбаева
Цифровизация как фактор инновационного развития молочной отрасли Республики Казахстан …….. 146

7 Zhansagimova A.E. Osnovnye napravlenija po realizacii industrial'no-innovacionnoj politiki // Nauka i innovacii v XXI veke: teoreticheskie i prikladnye aspekty: mezhdunar. nauch.-prakt. konf.- Astana, 2017.- S.144-148.

8 Zhansagimova A.E. Razvitie regionov Kazahstana // Aktual'nye voprosy sovremennoj nauki i obrazovanija: mezhdunar. nauch.-prakt. konf. – Kirov, 2017.- S.782-784.

9 Shakulikova G.T. Jekonomicheskoe sostojanie sel'skih territorij Akmolinskoj oblasti // Aktual'nye voprosy sovremennoj nauki i obrazovanija: materialy XVII mezhdunar. nauch.-prakt. konf.-Kirov, 2018.-S. 803-807.

10 Niyazbekova Sh.U., Obespechenie jekonomicheskoj bezopasnosti v sfere agropromyshlennogo kompleksa stran-uchastnic EAJeS //Kozybaevskie chtenija «Kazahstan i sovremennye vyzovy vremeni»: materialy mezhdunar. nauch.-prakt. konf.- Petropavlovsk: SKGU im. M. Kozybaeva, 2017.-T. 3. - S.77-80.

ҒТАМР 68.75.01
ӘОЖ 338.432

АЛМАТЫ ОБЛЫСЫНЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ӨНІМДЕРІ ӨНДІРІСІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОИЗВОДСТВА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ АЛМАТИНСКОЙ ОБЛАСТИ

CURRENT STATE OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN ALMATY REGION

Д. НҰРМУХАНҚЫЗЫ*[1]
PhD докторы, доцент
Л.А. БИМЕНДИЕВА[2]
э.ғ.к., доцент
Н.Б. ШУРЕНОВ[3]
PhD докторанты
[1]І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, Талдықорған, Қазақстан
[2,3]Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан
daniyafmo@mail.ru
Д. НУРМУХАНКЫЗЫ[1]
доктор PhD, доцент
Л.А. БИМЕНДИЕВА[2]
к.э.н.,доцент
Н.Б. ШУРЕНОВ[3]
докторант PhD
[1]Жетысуский государственный университет им. И.Жансугурова, Талдыкорган, Казахстан
[2,3]Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан
D. NURMUKHANKYZY[1]
PhD, Associated Professor
L.A. BIMENDIYEVA[2]
C.E. Sc., Associated Professor
N.B. SHURENOV[3]
PhD student
[1]Zhetysu State University named after I.Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan
[2.3]Kazakh National University named after Al-Farabi, Almaty, Kazakhstan

Аңдатпа. Мақала Қазақстан Республикасының ауылшаруашылығы өндірісінің тиімділігін арттыру мәселелеріне арналған. Нарықтық экономика жағдайына көшу процесінде республиканың аграрлық секторының жай-күйін, шаруашылық жүргізудің экономикалық тетігін зерттеудің өзектілігі анықталды. Агроөнеркәсіптік кешен проблемаларын қараудың, саладағы жаңа нарықтық құрылымдарды жан-жақты қолдау шараларының және қазіргі жағдайда елдің аграрлық саласын дамытудағы мемлекеттің рөлінің маңыздылығы анықталды. Республикадағы ауылшаруашылығы өнімдерінің жалпы шығарылымы талданған. Алматы облысының өндіріс көлемі, ауыл шаруашылығы қызметі, мал өнімділігі, өсімдік шаруашылығы саласының

тиімділігі ұсынылған. Еңбекшіқазақ, Іле, Қарасай, Талғар және Панфилов аудандарында жалпы ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіру бойынша аудандар бөлінісінде ең жоғары көрсеткіштер анықталғаны белгіленген. Республикада ауыл шаруашылығы өнімдерінің жалпы шығарылымы талданған. Алматы облысын тұрақты дамытудың: агроөнімнің және оны қайта өңдеудің бәсекелік нарықтарын қалыптастыру, аграрлық секторды пәрменді мемлекеттік қолдау, оның ынталандырушы бағыттарын күшейту, қолайлы табиғи жағдайлары бар аймақтарда өндірістік күштерді шоғырландыру және ұтымды оңтайландыру негізінде аграрлық өндірісті қайта терең құрылымдау, агроөнеркәсіптік кешеннің технологиялық деңгейін арттыру, ресурс үнемдейтін және экологиялық таза технологияларды енгізу, АӨК дамыту міндеттерін шешуде ғылыми зерттеулерді кеңейту жолдары ұсынылды.

Аннотация. Статья посвящена вопросам повышения эффективности сельскохозяйственного производства Республики Казахстан. В процессе перехода к условиям рыночной экономики выявлена актуальность изучения состояния аграрного сектора республики, экономического механизма хозяйствования. Определена важность рассмотрения проблем агропромышленного комплекса, мер всесторонней поддержки новых рыночных структур в отрасли и роли государства в развитии аграрной сферы страны в современных условиях. Проанализирован валовый выпуск сельскохозяйственной продукции в стране. Представлены объемы производства, услуг сельского хозяйства, продуктивности животных, эффективность растениеводческой отрасли Алматинской области. Установлено, что наибольшие показатели в разрезе районов по производству валовой сельскохозяйственной продукции в Енбекшиказахском, Илийском, Карасайском, Талгарском и Панфиловском районах. Предложены пути устойчивого развития Алматинской области: формирование конкурентных рынков агропродукции и ее переработки, действенная государственная поддержка аграрного сектора, усиление ее стимулирующих направлений, глубокая реструктуризация аграрного производства на основе концентрации и рациональной оптимизации производительных сил в зонах с благоприятными природными условиями, повышение технологического уровня агропромышленного комплекса, внедрение ресурсосберегающих и экологически чистых технологий, расширение научных исследований в решении задач развития АПК.

Abstract. The article is devoted to the problems of increasing the efficiency of agricultural production of the Republic of Kazakhstan. In the process of transition to market economy, the relevance of studying the state of agri sector of the republic, economic mechanism of management have been revealed. The importance of considering the problems of agro-industrial complex, measures of comprehensive support for new market structures in the industry and the role of the State in the development of agri sector of the country in modern conditions has been determined. Gross agricultural output in the country has been analyzed. The volume of production, services, agriculture, animal productivity, efficiency of crop production sector in Almaty region are presented. It was determined that the highest indicators are in the areas of production of gross agricultural products in Enbekshikazakh, Ili, Karasay, Talgar and Panfilov districts. The following ways of sustainable development of Almaty region are proposed: the formation of competitive markets for agricultural products and their processing, effective public support of agricultural sector, strengthening of its stimulating directions, deep restructuring of agricultural production based on concentration and rational optimization of productive forces in areas with favorable natural conditions, raising the technological level of agro-industrial complex, introduction of resource-saving and environmentally friendly technologies, extension of research works in solving problems of the AIC development.

Түйінді сөздер: агроөнеркәсіптік кешен, мал шаруашылығы, өсімдік шаруашылығы, өндіріс, дәнді дақылдар, қызметтер, өнімділік, азық-түлік өнімдері, ресурс үнемдеуші, экологиялық таза технологиялар.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, животноводство, растениеводство, производство, зерновые культуры, услуги, производительность, продукты питания, ресурсосберегающие, экологически чистые технологии.

Key words: agro-industrial complex, livestock production, crop production, production, grain crops, services, productivity, food, resource-saving, environmentally friendly technologies.

Кіріспе. Қазақстанның ауыл шаруашылығын тұрақты дамып жатқан әрі әлеуеті зор, елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етіп отырған, сонымен бірге азық-түлік тауарларының және шикізаттың негізгі түрлерімен ішкі нарықтың қажетті-

ліктерін толығымен қамтамасыз етіп отырған сала ретінде сипаттауға болады [1].

Нарықтық экономика жағдайына өту үдерісінде Қазақстанның ауыл шаруашылық секторы әлеуметтік-экономикалық жағынан терең түрлендірілді, шаруашылықты жүргізудің экономикалық механизмі өзгерді, шаруашылықтың жаңа нышандары қалыптастырылды [2]. Тауар өндірушілер-дің құрамы түбегейлі өзгеруі, меншіктің жаңа, мемлекеттік емес формалары орнықты. Нарықтық экономикаға көшу көптеген күрделі проблемалар ішінде ауыл шаруашылық өндірісін ұйымдастыруды өзгертуді жеке мәселе ретінде қойып отыр [3]. Сондықтан нарықтық қатынастарға өту жағдайында агроөнеркәсіп кешенінің негізгі буынында өндірісті ұйымдастырудың мәселелерін зерттеу өзектілікке ие болып отыр.

Азық-түлік проблемасының шиеленісуінен ауыл шаруашылығын және онымен байланысты салаларды, аграрлық қатынастарды дамыту туындайды. Қазіргі уақытта экономикалық-әлеуметтік саясатты бірінші кезекте аграрлық мәселелерді, әсіресе азық-түлік кешенінің маңыздылығын ескеру, дағдарыстан шығудың алғышарттарын жасау, саладағы жаңа нарықтық құрылымдарға жан-жақты қолдау шараларын және ауыл шаруашылығының дамуындағы мемлекеттің рөлін қарастыру өзекті мәселе болып отыр [4].

Сол себепті, ауыл шаруашылығын дамыта отырып, осы саланың қызметін түпкілікті жақсарту – елдің азық-түлік мәселесі мен әлеуметтік шиеленісті шешіп, Қазақстанның нарықтық қатынастарға барынша бір қалыпты өтуін қамтамасыз етеді [5].

Зерттеу материалдары мен әдістері. Ауыл шаруашылық өнімдерін өндіру тақырыбына жазылған шетелдік және отандық монографиялық еңбектер мен оқулықтар, сондай-ақ оқу құралдары, шетелдік және отандық ғалымдардың зерттеу жұмыстары мен ғылыми-теориялық, ғылыми-практика-лық конференциялар материалдары, ҚР Статистика комитетінің статистикалық де-ректері, бұқаралық ақпарат құралдарының материалдары, мерзімді басылым мақалалары зерттеудің әдіснамалық, теориялық, сондай-ақ іс-тәжірибелік негізін құрайды.

Ғылыми зерттеудің ақпараттық негізі ретінде Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіп кешенін басқару органдарының материалдары, ауыл шаруашылығын дамыту жөніндегі жергілікті органдардың қорытынды есептері алынды.

Зерттеу үдерісінде абстрактылы-логикалық, монографиялық, жүйелік-құрылымдық, салыстырмалы, сараптамалық бағалау және экономикалық зерттеулердің басқа да әдістері қолданылады.

Сонымен қатар, ізденіс барысында экономикалық талдаудың мынадай тәсілдері қолданылады: теориялық концепцияларды жалпылау, аналитикалық талдау, статистикалық көрсеткіштерді талдау және т.б. Алайда, мерзімдік басылымдар мен жарияланымдардың айтарлықтай санына қарамастан, қарастырылып отырған мәселе жеткіліксіз зерттелген.

Нәтижелер және оларды талқылау. 2018 жылы республика бойынша ауыл шаруашылығы өнімдерінің, қызметтерінің жалпы шығарылымы 105,4 млрд. теңгені құрады, бұл 2017 жылғы жағдайдан 1%-ға жоғары (1 кесте).

Ауыл шаруашылығы өнімдерінің өндіріс көлемінің өсуі тірі салмақтағы мал мен құстың сойылған көлемінің 0,7%-ға, сауылған шикі сүттің 3%-ға өсуімен түсіндіріледі [6].

2018 жылдың көрсеткіштерін 2017 жылғымен салыстырғанда ауыл шаруашылығы өнімдері өндірісінің ұлғаюы республиканың 9 өңірінде байқалған және ауыл шарушылық өнімдерін шығаруда Алматы облысы екінші орында орналасқан.

2018 жылы ауыл шаруашылығы дақылдарының нақтыланған егістік алқабы жалпы республика бойынша 21473,6 мың гектарды құрады, бұл 2017 жылға қарағанда 2,1%-ға жоғары. Дәнді (күрішті қосқанда) және бұршақты дақылдардың жиналған алқабы 15313,8 мың гектарды немесе нақтыланған егістік алқаптан 99,4% құрады, майлы дақылдардың – тиісінше 1983,9 мың гектар және 97,4%, ашық топырақта өсірілген көкөністердің – 145,4 мың гектарды және 99,7%, картоптың – 186,2 мың гектарды және 99,7%, мақтаның – 109,6 мың гектарды және 100% [8].

Алматы облысы аумағында 16 аудан, 3 облыстық бағыныстағы қала, 731 село мен ауыл, 246 селолық округ бар. Облыстың әрбір ауданы шаруашылықтың барлық санаттары бойынша дәнді дақылдар, техникалық дақылдар, көкөніс алқабтарына бай өңірлердің бірі саналады.

1 кесте – Қазақстан Республикасы бойынша 2018 жылғы ауыл шаруашылығы өнімдерінің, қызметтерінің жалпы шығарылымы, млн теңге

	Жалпы шығарылым	одан:	
		өсімдік шаруашылығы өнімдері	мал шаруашылығы өнімдері
Қазақстан Республикасы	105 363,4	4 278,6	105 363,4
Ақмола облысы	7 542,9	159,7	7 542,9
Ақтөбе облысы	6 157,6	58,5	6 157,6
Алматы облысы	18 244,8	719,1	18 244,8
Атырау облысы	2 112,3	47,3	2 112,3
Батыс Қазақстан облысы	2 627,4	10,5	2 627,4
Жамбыл облысы	6 745,6	76,0	6 745,6
Қарағанды облысы	7 418,7	214,8	7 418,7
Қостанай облысы	7 273,3	1,8	7 273,3
Қызылорда облысы	2 307,1	2,0	2 307,1
Маңғыстау облысы	640,7	48,3	640,7
Оңтүстік Қазақстан облысы	19 498,5	2 769,3	19 498,5
Павлодар облысы	5 916,6	106,5	5 916,6
Солтүстік Қазақстан облысы	8 004,9	2,8	8 004,9
Шығыс Қазақстан облысы	10 734,3	21,5	10 734,3
Астана қаласы	30,7	14,0	30,7
Алматы қаласы	108,0	26,5	108,0
Ескерту – Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті мәліметтері негізінде құрастырылған [7].			

2018 жылы Алматы облысы бойынша ауыл шаруашылығы өнімдерінің, қызметтерінің жалпы шығарылымы – 18244,8 млн теңгені құрады (2 кесте).

2 кесте – Алматы облысы бойынша ауыл шаруашылығы өнімінің, қызметінің жалпы шығарылымы, млн теңге

	Жалпы шығарылым	одан:	
		өсімдік шаруашылығы өнімдері	мал шаруашылығы өнімдері
Алматы облысы	18 244,8	719,1	17 520,1
Талдықорған қ.ә.	687,9	2,5	685,1
Қапшағай қ.ә	215,8	92,6	122,9
Текелі қ.ә.	62,9	29,9	33,0
Ақсу ауданы	588,7	1,5	586,6
Алакөл ауданы	676,4	-	676,2
Балқаш ауданы	604,1	-	603,8
Еңбекшіқазақ ауданы	2 900,6	439,1	2 461,5
Жамбыл ауданы	976,9	27,9	948,8
Кербұлақ ауданы	549,4	-	549,1
Көксу ауданы	393,1	4,4	388,4
Қаратал ауданы	279,9	4,6	274,8
Қарасай ауданы	1 856,7	55,0	1 801,3
Панфилов ауданы	732,9	29,0	703,5
Райымбек ауданы	1176,9	-	1 176,9
Сарқан ауданы	396,9	0,5	396,0
Талғар ауданы	1 221,2	14,8	1 205,9
Ескелді ауданы	498,9	-	498,6
Ұйғыр ауданы	599,8	2,0	597,6
Іле ауданы	3 825,8	15,3	3 810,2
Ескерту – Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті мәліметтері негізінде құрастырылған [қараңыз 7].			

2018 жылы мал шаруашылығы өнімі – 17520,1 млн.теңге, өсімдік шаруашылығы өнімі – 719,1 млн теңгені құрады.

Соңғы бес жылдағы Алматы облысы бойынша ауыл шаруашылығының жалпы өнімінің көлеміне талдау жасайық (3 кесте).

3 кесте – Алматы облысы бойынша шаруашылықтың барлық санаттары бойынша ауыл шаруашылығының 2013-2017 жылдардағы дамуының негізгі көрсеткіштері

Мазмұны	2013	2014	2015	2016	2017
Ауыл шаруашылығы, млн теңге	290 983,8	342 543,2	377 014,0	425 307,9	551 101,1
оның ішінде:					
Өсімдік шаруашылығы	150 361,1	175 248,2	189 290,2	214 429,3	302 633,5
Мал шаруашылығы	139 907,1	166 422,7	186 668,4	209 441,1	246 934,4
Ескерту – Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті мәліметтері негізінде құрастырылған [қараңыз 7].					

2015 жылы ауыл шаруашылығының жалпы өнімі 377 014,0 млн теңге болса, оның 50,2%-ын өсімдік шаруашылығы, ал мал шаруашылығы 49,8%-ын құраған. 2016 жылда ауыл шаруашылығының жалпы өнімі 425 307,9 млн теңгеге өскен. Оның 50,4%-ын өсімдік, ал 49,6%-ын мал шаруашылығының есебінен болған. 2017 жылы ауыл шаруашылығының жалпы өнімі 551 101,1 млн теңгеге жетіп, оның 45%-ы мал шаруашылығының, ал 55%-ы өсімдік шаруашылығының жалпы өнім көлемінің есебінен болған болды.

Соңғы бес жылдардағы Алматы облысы аудандарының бөлінісіндегі ауыл шаруашылығының жалпы өнімділігіне талдау жүргізейік (4 кесте).

4 кесте – Алматы облысы аудандарының бөлінісіндегі ауыл шаруашылы-ғының жалпы өнімі, млн теңгемен

Мазмұны	2013 ж.	2014 ж.	2015 ж.	2016 ж.	2017 ж.
Алматы облысы	290 938,8	342 543,2	377 014,0	425 307,9	551 101,1
Ақсу	10 062,9	12 654,5	13 204,9	15 329,1	19 894,7
Алакөл	13 616,6	17 104,1	19 239,4	24 343,1	31 247,4
Балқаш	9 020,2	10 631,1	11 554,5	14 533,2	18 737,4
Еңбекшіқазақ	38 840,5	48 280,0	50 053,4	56 548,4	72 414,7
Ескелді	11 893,1	13 595,0	15 407,6	17 239,7	22 705,4
Жамбыл	15 848,1	21 990,1	22 723,7	25 037,5	32 680,3
Іле	28 969,3	31 661,6	35 905,5	42 850,1	57 204,3
Қарасай	24 702,9	26 378,8	28 992,6	31 566,3	40 891,7
Қаратал	10 265,0	11 454,1	13 740,0	16 299,0	21 548,1
Кербұлақ	14 099,3	15 518,6	18 740,0	20 977,7	27 334,6
Көксу	9 249,2	10 733,2	13 828,7	16 196,2	21 768,5
Панфилов	18 473,2	22 066,4	22 918,9	26 261,5	34 498,9
Райымбек	18 986,0	22 946,2	24 632,1	26 191,4	34 113,5
Сарқан	12 676,7	14 551,4	16 601,2	18 386,9	24 689,3
Талғар	23 990,2	27 493,1	28 867,1	31 377,2	40 175,3
Ұйғыр	16 675,8	18 959,5	20 868,7	19 357,7	21 713,2
Қапшағай	6 454,0	7 919,8	8 685,4	10 077,0	12 730,4
Талдықорған	5 931,6	7 160,4	9 131,7	10 395,1	13 722,4
Текелі	1 229,2	1 445,3	1 863,0	2 340,8	3 031,0
Ескерту – Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті мәліметтері негізінде құрастырылған [қараңыз 7].					

2017 жылдағы Алматы облысының ауыл шаруашылығындағы жалпы өнім бойынша аудандардың бөлінісінде ең жоғарғы көрсеткіш 72 414,7 млн теңге Еңбекшіқазақ ауданына тиесілі, екінші орында Іле ауданы 57 204,3 млн теңгемен, үшінші орында 40 891,7 млн теңгемен Қарасай ауданы, Талғар ауданы 40 175,3 млн теңгемен төртінші орында, бесінші орында 34 498,9 млн теңгемен Панфилов ауданы [8]. Осылайша, Алматы облысының ауыл шаурашылығының дамуы және өнімділігі жақсы көрсеткіштерді көрсетіп отыр.

Тұжырымдар. Алматы облысының аграрлық аймақ екендігін ескеріп, оның тұрақты дамуын жүзеге асыру келесідей бағыттармен жүргізілу керектігін атап өткен жөн:

1. Аграрлық өнеркәсіп өнімінің интеграцияланған және бәсекелестік нарықтарын қалыптастыру.

2. Аграрлық секторға мемлекеттік көмекті оңтайландыру және оның ынталандырушы бағыттарын күшейту [9].

3. Табиғи жағдайы қолайлы зоналарда аграрлық сектордың өндіргіш күштерін шоғырландыру және ұтымды оңтайландыруды қалыптастыру негізінде аграрлық өндірісті терең қайта құрылымдау және кезеңмен мөлшерлерін оңтайландыру [10].

4. Аграрлық өндірістің технологиялық деңгейін арттыру және ресурс үнемдейтін және экологиялық таза технологияны енгізу, ғылыми зерттеулерді қолдау және ауыл шаруашылығында кеңес беру жүйесін ендіру.

Әдебиеттер тізімі

1 Арыстанбеков К. Экономический рост Казахстана в контексте мировой экономики // Вопросы экономики. - 2016. -№ 11. - С.133-146.

2 Алашбаева А., Абдрахманова Р. Модернизация экономического развития территорий регионов Республики Казахстан // Вестник Карагандинского университетата. Серия Экономика. -2013. -№3(71). - С.37-45.

3 Ашимбаев М.С. Актуальные вопросы социально-экономического развития Республики Казахстан на современном этапе. - Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2014. - 108 с.

4 Алимпиева Т.Г., Сайымова М.Д. Развитие местного самоуправления в Казахстане как института гражданского общества // Молодой ученый. -2015. -№2. - С. 365-369.

5 Нурланова Н.А., Бейсенбина А.К. Оценка потенциальных инвестиционных возможностей регионов // Капитал, инвестиции, технологии. -2016. -№ 11. - С. 29–32.

6 Молдашев А.Б. АПК Казахстана: проблемы развития и поиск их решения // Проблемы агрорынка. –2016. –№3. –С. 7-13.

7 Ауыл, орман, аңшылық және балық шаруашылығы статистикасы. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті мәліметтері [Электрондық ресурс]. -2017.-URL:http:// *stat.gov.kz* (дата обращения: 01.01.2018).

8 Регионы Казахстана. 2017: статистический сборник. - Астана: Комитет по статистике МНЭ РК, 2017. - 216 с.

9 Калдияров Д.А., Беделбаева А.Е. Қазақстан агроөнеркәсіптік кешенін инновациялық дамытудың өзекті проблемалары //Аграрлық нарық проблемалары.- 2016. – №2. –Б. 22-27.

10 Ахметова К.А. Продовольственная безопасность: состояние, проблемы, пути решения // Проблемы современной экономики. – 2019.-N2(30).– С. 357-359.

Ədebietter tizimi

1 Arystanbekov K. Jekonomicheskij rost Kazahstana v kontekste mirovoj jekonomiki // Voprosy jekonomiki. - 2016. -№ 11. - S.133-146.

2 Alashbaeva A., Abdrahmanova R. Modernizacija jekonomicheskogo razvitija territorij regionov Respubliki Kazahstan // Vestnik Karagandinskogo universitetata. Serija Jekonomika. - 2013. -№3(71). - S.37-45.

3 Ashimbaev M.S. Aktual'nye voprosy social'no-jekonomicheskogo razvitija Respubliki Kazahstan na sovremennom jetape. -Almaty: KISI pri Prezidente RK, 2014. -108 s.

4 Alimpieva T.G., Sajymova M.D. Razvitie mestnogo samoupravlenija v Kazahstane kak instituta grazhdanskogo obshhestva // Molodoj uchenyj. -2015. -№2. - S. 365-369.

5 Nurlanova N.A., Bejsenbina A.K. Ocenka potencial'nyh investicionnyh vozmozhnostej regionov // Kapital, investicii, tehnologii. -2016. -№ 11. - S. 29–32.

6 Moldashev A.B. APK Kazahstana: problemy razvitija i poisk ih reshenija // Problemy agrorynka. –2016. –№3. –S. 7-13.

7 Auyl, orman, aңshylyқ zhәne balyқ sharuashylyғy statistikasy. Қazaқstan Respublikasy Ұlttyқ jekonomika ministrligi Statistika komiteti mәlimetteri [Jelektrondyқ resurs]. - 2017.-URL:http:// stat.gov.kz (data obrashhenija: 01.01.2018).

8 Regiony Kazahstana. 2017: statisticheskij sbornik. - Astana: Komitet po statistike MNJe RK, 2017. - 216 s.

9 Kaldijarov D.A., Bedelbaeva A.E. Қazaқstan agroөnerkәsiptik keshenin innovacijalyқ damytudyң өzekti problemalary //Agrarlyқ naryқ problemalary.- 2016. – №2. –B. 22-27.

10 Ahmetova K.A. Prodovol'stvennaja bezopasnost': sostojanie, problemy, puti reshenija // Problemy sovremennoj jekonomiki. – 2019.- N2(30). – S. 357-359.

МРНТИ 06.61.33
УДК 502.3:338

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНА НА ПРИМЕРЕ БАЯНАУЛЬСКОГО РАЙОНА ПАВЛОДАРСКОЙ ОБЛАСТИ